

színjátékot, és nevet. Hisz mi mást csinálhatna. Nincs olyan ember, aki sajnálatot, szánakozást érdemelne, nincs olyan, akivel igazságtalanság történik. A nyomozó kivételével mindenki rajta van a listán, „bárki gyanúba fogható, mert mindenkinek elegendő oka van rá, hogy a másikat fejbe verje”. Végül, hogy a nyomozó se legyen kivétel, ő is megbűnhődik: fejbe veri saját magát. Nyilván azért, mert *igazat szolt*. Nem így alakult volna a történet, ha az *igazat tenni tudta volna*. Ha kifogás merülhet föl, nem több szórászhasonlatnál: néhol bőbeszédű az író.

Magyarországon manapság is sok a satíráíró — mégis kevés az igazán jó satíra. Mocsárnak kivételes képessége van a satírához, ez a könyve is ezt bizonyítja. (*Magvető, 1971.*)

ÖRDÖGH SZILVESZTER

ÉS MÉGIS TÖRTÉNIK VALAMI...

MUNKÁCSI MIKLÓS: SAINT-JOHN HULLÁI

Néhány hónappal ezelőtt e sorok szerzője még arról panaszkodott, hogy fiatal íróink egy része a mozgó valóságtól menekülve a „nem történik semmi” elefántcsonttoronyába vonul. Hőseik (anti hőseik!) nagy tétlenségükben egykedvűen úsznak a semmiben. — Most végre jött egy fiatalember, aki talán még irodalmi életünkben is fehér hollónak számító sikerei után sem akar kifejezetten és kizárólagosan író lenni. A kamaszkor irodalommal kacérkodó tollpróbái helyett inkább elment világot látni, életet ismerni, s vajon csodálkozunk kell-e azon, hogy írásai annyira nem hasonlítanak levegőtlen irodalmi pálmaházak desztillált termékeire? Munkácsi Miklós — mert hiszen róla van szó! — *Saint-John hullái* címmel megjelent kötetében olyan hősoket találunk, akik dolgoznak és küszködnek, mulatnak és szenvednek, társat keresnek, és amúgy isten igazából összeverekednek — férfiasan, keményen, mert csak így lehet, s nem másképp! S e patetikusan tűnő többszörösen összetett mondat után végre mondjuk ki: a kötet novelláiban *cselekvő* emberekről olvashatunk.

Igen ám, csak hogy cselekvés a minden erejét összeszedő kamaszfiú elszánt hólapátolása (*Míg beáll a fagy*), de a cselekvés egy fajtája a házi buli gyönyöreitől kifáradt tökrészeg társaság vergődése is (I. a címadó elbeszélést). — Munkácsi novelláiban mintha ez utóbbi lenne túlsúlyban. Jól tudjuk, egy mű esztétikai értékét nem az, vagy legalábbis nem elsősorban az határozza meg, hogy miről szól. Éppen ezért előbbi, önmagában nem sokat mondó megállapításunk is kiegészítésre szorul. A kötet kilenc novellája közül némelyik nem azért rossz, mert arról szól, amiről, hanem azért, mert érdekes módon a szerző éppen ezekben csillogtatja legkevesébé írói erényeit. Kissé rendhagyó módon következzen hát legelőször annak megemlézése, ami nem tetszett. — Nem tetszett a *Lóvátévők*, az *Istenféreg*, a *Nincs nő, aki...* kínos bőbeszédűsége. — „Jópofáskodó” szellemeskedéssel fűszerezett szerelmi történetek ezek, már-már a lektúr szintjén.

Az említett gyenge írások mellett ugyanakkor igen kiválóakat is találhat az érdeklődő. Régóta nem olvastunk például olyan őszinte és tiszta vallomást a kamaszkor tetet-lelket alakító időszakáról, mint a *Míg beáll a fagy* című elbeszélésben, ebben a szép, érett alkotásban. Blazírtág, majd szinte brutálisan kitörő, gyakran agresszivitáshoz vezető tettvágy jellemzi Munkácsi alakjait. A fűlszöveget általában nem a kritikusként írják, most azonban mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül egyik találó megállapítását: „Munkácsi Miklós novelláinak hősei, akik tulajdonképpen egy személy alteregói: egy Jack London-i energiájú egyéniség önmagáról készített pillanatképei.” — A *Babel* és az *Útközben* című írásokban közvetlenül is föltör ez az elbeszélői személyesség. Mi ragadja meg a munkásszállás lakóit Iszaak Babel novellás könyvéből? — Drámai feszültség és groteszkség játéka? Vagy talán az állítólag

néhány év alatt ezerhatszáz foglalkozást cserélő Babel alakja? Ilyen kérdéseken töprenghet el a kötet egyik legsikerültebb novellájának (*Babel*) olvasója. A novellazárás egyértelmű feleletet ad: „...sejtettem, hogy magányos, keserves esztendők várnak engem, a kifosztottság gyilkos szemeszterei. Iszaak Emmanuilovics Babel isteni és elárvult életére gondoltam.” — Munkácsi módszere is észrevehetően kapcsolódik Babel írói világához. Gyors pillanatképek, sorsvázlatok utalnak erre.

Kemény világ a Munkácsié, s nem csak azért, mert majd mindegyik írásban elcsattan egy-két pofon, s ilyen kijelentésekkel is sűrűn találkozhatunk: „...leütötte, muszáj volt leütnie”, vagy: „...tudta, szét kell vernie, el kell pusztítani ezt az arcot...” Külön érdekes értekezés tárgya lehetne az is, hogy miképp ötvöződnek irodalmi nyelvi alkotóelemekké a zsargon erősen elterjedt kifejezései? Munkácsi jól ír. Írói-nyelvi eszközeit találékony, ötletesség jellemzi, fanyar akasztófahumorral tűzdelt írásai valóban olvastatják magukat. Egyszóval: minden lényeges feltétel megvan ahhoz, hogy idővel „népszerű író” váljon belőle. De ne csak népszerű, hanem jó író is legyen egyúttal! — Saját érdekében szigorúbb kompozicionális fegyelemre, szélesebb írói horizont kialakítására buzdítjuk. Persze Munkácsi is kísérletezik: *A zavar* című esszé-novellája minden bizonnyal e kísérletezőkedv eredményeként született. (*Magvető, 1971.*)

ARDAMICA FERENC: A ROKON CSELÉD

című novellakötetét a pozsonyi Madách Könyvkiadó adta ki. A véletlen mellett bizonyos rokonvonnások tették Munkácsi könyve mellé. A bevezető afféle irodalmi „self-made-man”-nek titulálja a szerzőt, aki a „csehszlovákiai magyar prózaírók gyér sorait” gazdagítani hivatva jelentkezik első kötetével — nagyinak éppen nem mondható példányszámban.

A *rokon cseléd* jó olvasmány, de nem sok újat és lényegeset mond a világról, melyben élünk. Ardamica is jó elbeszélő, akárcsak Munkácsi, novelláit kitűnő ötletekre építi. Néha viszont túlságosan olajozottan, rutinosan ír, s a mélyebb kidolgozástól távol marad, vagy egyszerűen megelégszik érdekes és csábító témák kiaknázásával, mint a kötet első három írásában (*Alberichgasse, Rudi és az igazság, Akt*). A lélektani motívumok többnyire csak álszichológiai körítést eredményeznek.

A kötet néhány jelentéktelen című írását fontosabbnak látom „jól megírt” társainknál. — Kiüresedett emberi kapcsolatokról (*Az új munkaerő*), az önérdek eltorzult mákacszkodásáról (*Kocsikísérő*), az utolsó alkalmat megragadó vénlány belső vívódásáról, rejtett szorongásainak kitöréséről (*Társasutazás*) sikerült, jó színvonalú írásokat olvashatunk. — De aztán megint jönnek a magánélet terén bonyolódó történetek, élvezetesen, néhol mosolyogtatón. Ám mindez korántsem nyugtat meg bennünket! — Ennek a tehetséges írónak valóban ez a fő témája? A család, a házasetel szűk kisvilága? — *A családtag*, az *Átok* című írásokat hamar elfelejtjük, igaz, kitűnően elszórakoztatnak bennünket olvasás közben. (*Madách Könyvkiadó, 1970.*)

BÉKÉS JÓZSEF: A HETEDIK KOCSI

Munkácsi és Ardamica egyaránt jártas az írás apróbb fogásaiban. — Nem mondhatjuk ugyanezt Békés Józsefről, akinek *A hetedik kocsi* című regényét a Kozmosz Könyvek között találhatjuk. Békést inkább a morális kérdések izgatják. Könyvéről a következőképpen nyilatkozik: „...vajon hol van a felelősségvállalás határa? Tetteink időnként olyan láncreakciót indítanak el, melynek végső eredménye semmiképpen sem áll arányban az elkövetett hibával. Vajon ezek is bennünket terhelnek? Vagy pedig átháríthatjuk a felelősséget a véletlenre...? Ezekre a kérdésekre keresem a választ ebben a regényben.”

A megvalósításba azonban hiba csúszott! — Maga Békés is érezhette írói eszköztárának hiányosságait, s ezért egy majdnem bűnügyi nyomozásra építette a cselekményt. A különbség csak annyi, hogy Simon Templar és Szabó László helyett Dobos Sándor járműgyári igazgató akar a dolgok végére járni. Indokolatlannak tűnik a regény szerelmi bonyodalma. — Miért kell az igazgató korábbra visszamenő szerelmi kapcsolatát „kitálalni”? Ennek semmi funkciója nincs, s az események ilyenfajta összebogozása kissé mesterkéltnek hat. Az író által fölvetett kérdésekről is eltereli a figyelmet.

Kapunk-e lényeges választ arra, hogy mi történik a gyárakban, milyenek ott az emberek? — Hangsúlyozott fontossága és aktualitása van e kérdésnek a valóság-föltáró művek elapadása idején. Prózánk az utóbbi időben mintha az intellektuális gondok bástyái mögé vonulna vissza! — Előbb föltett kérdésünkre, sajnos, inkább nemmel, mint igennel kell válaszolnunk. A felelősség kérdése annyira általános érvényű, hogy kizárólagosan semmilyen szűkebb körhöz nem köthető. Amit tehát az író mond, még lehetett volna mondani After-fékek és próbamesterek nélkül is. A munkáskörnyezet tehát csak *illusztráció*, s nem az alkotás szerves része. Higgye el a kedves olvasó, nem a kritikusi kajánkodás mondatja ezt velem, hisz olyan jó lenne végre valamit igazit olvasni a föld, a gyár emberéről! Az alkalom — úgy látszik — várat magára. Az erre rendeltetett írók nem nagyon jönnek. Miért? — A szemantizmus veszélyeitől félnek? — Csak szemantikusan gondolkodók és írók vannak: a témák sohasem azok. (Kozmosz, 1971.)

OLASZ SÁNDOR

EGY LEHETŐSÉG ÉS EGY JÓ REGÉNY

ZÁGONI FERENC: ROZSDA

A felszabadulás, a „nagy győzelem mámorában” fogant, tehát művészi szempontból az egyik legizgalmasabb korosztály képviselőjének, Csergő Gergelynek önvallo-mása, egyetlen hatalmas monológja *Zágoni Ferenc Rozsda* című regénye. Főhőse életkora alapján, s mert Rozsda a kamaszkor jótulajdonságait: az akaratérőt, a ki-tartást gyümölcsozteti leginkább — talán „kamaszregény”-nek is nevezhetnénk.

Már az indítás nagy lehetőségeket tartogat: a „Meszes az az apád” és a — szap-pangyári munkája miatt — „Büdös az anyád” csúfolódás jelzőköve a fiú indulásá-nak, származásának, életkörülményeinek, de egyúttal azoknak a lelki és fizikai kí-noknak, amiket társaitól el kell szenvednie. A beteges, vézna gyerek a rendszeres utcai verekedések és pofonok iskoláján készül fel az életre; a testi felépítése miatt ökölvívó-, súlyemelő-, birkózószakosztályokból kiebrudalt, Herkules-vágyálmú Rozsda későbbi jellemének váza, a magát megverni hagyó, de legyőzni soha nem engedő fajta alaptörvénye: *for all that*, ezekben a verekedésekben, s a különféle edzőter-mekben ötvöződik ki. Ilyen *for all that* man, „csakazértis” ember a regény Gergője is: csakazértis vereti magát, hogy idővel majd ő üsse a nagyobbat, csakazértis jelesre javítja a bizonyítványt, hogy aztán — kissé irodalmi ízűen — ipari tanulónak álljon.

Sorolhatnánk még a csakazértiseket, amelyek végül, becsülendő erőfeszítéssel, ön-feláldozással, fáradsággal a sikerhez, bajnoki címhez juttatják hősünket. Mert ide vezet az útja, s a nagy feszültséggel induló regény sokat veszít erényeiből, alig lesz csak több a szokásos sportkarrierregényeknél; érdeklődésünkben is alábbhagy, hiába az erőfeszítés, az egész csak sport, csak játék.

A könyvből sugárzik a sportcentrikusság, s ez oda vezet, hogy a mű második felében már-már fárasztóvá válik az evezéssel járó gondok-bajok részletezése. A kül-